

was de koningin, niet zonder diep wantrouwen jegens de 'defaitisten', bereid, Gerbrandy's ploeg *a fair chance* te geven. Zij onderstreepte dat door op 23 december '40 alle ministers naar *Eaton Square* uit te nodigen voor de viering van het Kerstfeest – prins Bernhard, Beelaerts, van Tets en van Lidth waren daar ook aanwezig en in een korte toespraak die de koningin hield¹, onderstreepte zij dat de prins en zij zich bewust waren dat de ministers het in het persoonlijke vlak zwaarder hadden dan 'mijn schoonzoon en ik . . . (Wij) hebben het voorrecht vrij te kunnen schrijven en hen die wij liefhebben, veilig te weten in een gastvrij, vriendschappelijk land – *hoeveel* moeilijker nog heeft u het allen.' Er heerste bij die Kerstviering, aldus later van den Tempel, man van grote huiselijkheid (hij had zijn ambtgenoten op 10 december, in de eerste vergadering van de ministerraad na Sinterklaas, op een banketletter getraceerd), 'een allergeoegelijkste stemming van verbondenheid . . ., welke de harten verwarmde.'² Nu, dat genoeg was bij Welter niet onverdeeld, want toen alle ministers een klein Kerstgeschenk van de vorstin kregen, ontging het hem niet dat het zijne 'een prul' was; 'ik kan wel zien dat ik uit de gratie ben', zei hij tegen Bolkestein.³ Omgekeerd kregen Gerbrandy en van den Tempel het fraaiste geschenk: een actetas; 'wij staan in de pas', zei Gerbrandy tegen de tweede gelukkige.⁴

Met Kerstmis '41 werden de geschenken van de koningin bij de ministers aan huis bezorgd, zij het nog wel met een kaartje er bij dat haar handtekening droeg; in '42 en volgende jaren liet zij het bewijzen van die attentie aan prins Bernhard over. 'Kleinigheden', zal menigeen zeggen of denken', schreef Bolkestein later, 'maar toch typerend. Typerend voor de toenemende persoonlijke afstand tussen koningin en ministers. Het menselijke verdween; alleen het zakelijke bleef, voorzover dit onvermijdelijk was.'⁵

★

In dat zakelijke vlak hadden zich (men denke aan de drie beslissingen welke betekenis wij onderstreepten) van meet af aan conflicten voorgedaan. Maar hoe anders was de situatie waarin zij opgelost moesten worden, vergeleken met die welke vóór de Duitse inval bestaan had! Er was geen parlement

¹ Exemplaar in Collectie-Bolkestein, 16. ² Van den Tempel: *Nederland in Londen*, p. 55. ³ Bolkestein, 19 okt. 1955. ⁴ Van den Tempel: 'Dagboek', p. 41. ⁵ Bolkestein: 'Herinneringen en beschouwingen', p. 26.